

Рось Зоряна Петрівна

заслужена артистка естрадного мистецтва України,
викладач Інституту мистецтв Прикарпатського
національного університету ім. В. Стефаника.

Zoriana Ros

Distinguished Performer of Variety Art,

professor of the Institute of Arts of the National

University of Carpathian im.V. Stefanyka

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ ДЖАЗОВО-ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991-2012 РР.)

Анотація.

У статті розглядаються актуальні проблеми вітчизняної джазології – розвиток українського джазово-фестивального руху. На основі огляду діючих в Україні джазових фестивалів періоду незалежності були визначені кількісні і якісні показники їх функціонування. Позитивна динаміка цих процесів дала можливість окреслити основні тенденції в розвитку українського джазово-фестивального руху в 1991-2012 рр.

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИИ ДЖАЗОВО-ФЕСТИВАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ В УКРАИНЕ ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОСТИ (1991-2012 РР.)

Аннотация.

В статье рассматриваются актуальные проблемы отечественной джазологии – развитие украинского джазово-фестивального движения. Основываясь на анализе действующих в Украине джазовых фестивалей в период независимости, были определены количественные и качественные показатели их функционирования. Положительная динамика этих процессов дала возможность определить основные тенденции в развитии украинского джазово-фестивального движения в 1991-2012 гг.

MAIN TENDENCIES OF THE DEVELOPMENT OF JAZZ-FESTIVAL MOVEMENT IN UKRAINE DURING ITS INDEPENDENCE (1991-2012)

Annotation

This paper is devoted to the issue of national jazzology – development of Ukrainian jazz-festival movement. Today, jazz festivals are an important part of socio-cultural life in modern Ukraine. This cultural phenomenon not only reflects the state of musical culture, but also becomes a powerful factor of culture making processes.

The aim of this paper – determine the main tendencies of the development of Ukrainian jazz-festival movement during 1991-2012 on the basis of examination of active jazz festivals in Ukraine during its independence and analysis of quantitative and qualitative indexes and the dynamics of their development.

On the basis of examination of newly created and revived jazz festivals in Ukraine in 1991-2012 it was determined, that in the territory of Ukraine appeared more than 100 new jazz festivals, but many more jazz festivals were active, including those created before the 90s, which differed in scale, duration and status. Given period can be conditionally divided into 3 stages, which differ from one another in the number of jazz festivals founded or revived. The first – the period of 1991-2001, during which 33 jazz festivals arose in 11 years (the peak was in 2001 – 7 jazz festivals). The second – transitional – 2002-2005, we can observe a significant drop in creating new festival events – 8 festivals in 4 years. The third -2006-2012, when only in 7 years 60 festivals became active (the peaks in 2008 – 14 festivals, and 2012 – 11 festivals).

So, as for the main tendencies in the development of jazz-festival movement on Ukraine during its independence, they vividly showed not only positive quantitative dynamics of functioning of jazz festivals, but also special qualitative components of its stage, which determined the character of the objectives and functions it performed. In particular, 1st and 2nd stages (before 2005) had strictly informational-propagandist character – this, first of all, active popularization of jazz music, representation of novelties, search and support of new names etc. On the 3rd

stage (2006-2012), where joint international projects start to prevail, the communicative function stands out, which in time becomes predominant.

So, in 21 century Ukrainian jazz-festival movement was characterized by intensive development, which is the continuation of the tendency of enrichment and expansion of the horizons of its abilities. Jazz festivals played a major role in the process of formation of national jazz style and the development of Ukrainian jazz school.

Ключові слова: джазові фестивалі, джазово-фестивальний рух, міжнародні джазові фестивалі.

Ключевые слова: джазовые фестивали, джазово-фестивальное движение, международные джазовые фестивали.

The keywords: jazz festivals, the jazz festival movement, International Jazz festivals.

Джазові фестивалі нині стали важливою складовою соціокультурного простору сучасної України. Це культурне явище не лише відтворює стан музичної культури, а і, в свою чергу, стає потужним чинником культуротворчих процесів. Щодо визначення тенденцій розвитку джазово-фестивального руху в Україні вагомими стали наукові праці, в яких формулюється термінологія, структура та функції фестивального процесу. Серед зарубіжних дослідників феномену фестивального руху слід згадати П. Паві, який визначає специфіку фестивалю як унікального комунікативного каналу. Досліджуючи фестиваль у контексті теорії свята, К. Жигульський наголошує на його суттєвій ознаці як “штучного замітника свята”; Ж. Боже-Гарньє та Ж. Шабо вказують на виконання фестивалем функцій культурного центру, здатного залучити численних відвідувачів і сприяти розвитку інфраструктури культурної сфери міста; К. Резнікова в своїй дисертації розглядає фестиваль мистецтв як синтетичний художній простір; О. Ущипівська трактує фестивалі як форму культурного життя; К. Давидовський визначає соціокультурні виміри

міжнародного фестивального руху; О. Широкова досліджує музичний фестиваль в діалозі культур та інші.

Важливими для даної статті стали дослідження з проблем розвитку сучасного фестивального руху в Україні, які були опубліковані в наукових і періодичних виданнях (Г. Ганзбург, О. Дьячкова, О. Зінкевич, С. Зуєв, В. Романко, О. Сичова, І. Сікорська, М. Швед та ін.). Зокрема, І. Сікорська трактує міжнародні музичні фестивалі в Україні як віддзеркалення сучасного культурного процесу [7]; О. Сичова досліджує типи мистецьких фестивалів і конкурсів у сучасній Україні [6] тощо. З'являються перші дисертаційні дослідження, присвячені проблемам розвитку вітчизняного джазового мистецтва: С. Зуєва [2], В. Олендарьова [3], В. Романка [5], М. Шведа [9], В. Тормахової [8] та ін. Зокрема, з соціокультурної точки зору проблеми розвитку музичних фестивальних процесів розглядаються: в дисертації В. Романка досліджувалась соціокультурна та музикознавча інтерпретації джазових фестивалів у музичній культурі України; у дослідженні М. Шведа на прикладі фестивалів сучасної музики визначені тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики в Україні на новому етапі (1990 – 2005 рр.); в роботі С. Зуєва на матеріалах музичного Харкова був окреслений сучасний культурний простір України та семіотика музичного фестивалю тощо.

Мета статті – на основі огляду діючих в Україні джазових фестивалів в період в 1991-2012 рр. та аналізу кількісних і якісних показників динаміки їх функціонування визначити основні тенденції в розвитку українського джазово-фестивального руху.

На основі огляду новостворених і відновлених в Україні джазових фестивалів на протязі 1991-2012 рр. можна констатувати, що на її території в цей період виникло понад 100, а діяло набагато більше джазових фестивалів, різних за своїми масштабами, термінами функціонування та статусом. Серед найбільш резонансних слід назвати міжнародні джазові фестивалі “Jazz Bez” (Львів та ін. міста України і Польщі), “Do#Dж” (Донецьк-Київ), “Alfa Jazz Fest” (Львів), “Єдність” (Київ), “Джаз-Карнавал” – “Odessa Jazz Fest” (Одеса),

“Kharkiv ZaJazz Fest” (Харків), “JVL Jazz Festival” (Севастополь), “Chernihiv jazz open” (Чернігів), “Vinnytsia Jazzfest” (Вінниця) та багато ін. Поряд із заснованими або відновленими в даний період джазовими фестивалями продовжували успішно функціонувати фестивалі, які виникли до 90-х рр. Серед них: Міжнародний джазовий фестиваль “Черкаські джазові дні” (Черкаси), заснований у 1988 р.; дитячий музичний фестиваль “Ми вчимося грати джаз” (Донецьк), заснований у 1989; Міжнародний джазовий фестиваль “Горизонти джазу” (Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.), заснований у 1987 р. та інші.

Як відзначають багато авторів (О. Злотник, С. Зуєв, М. Швед та ін.), починаючи з 90-х років ХХ ст., в Україні фестивальний рух активізується і швидко набуває рис “фестивального буму”. Причинами, що спровокували цей процес, стало зменшення фінансування сфери культури, яке призвело майже до повного припинення функціонування системи гастролей, з одного боку, і процесами регіоналізації та децентралізації – з іншого. “Цей момент зламу, – як зазначає у своєму дослідженні С.Зуєв, – відзначився пошуками нових шляхів розвитку, в тому числі “оптимальних” форм існування мистецтва, зокрема музичного. У цьому сенсі на початку 1990-х років актуальності набуває саме фестиваль як альтернатива концертному сезону та резонансний засіб демонстрації культурної значущості певного просторового локусу. Проведення фестивалів стає фактором залучення міста як повноцінного культурного суб’єкту до світового культурного простору, а саме, фестиваль набуває значення обов’язкового атрибуту культурного центру” [2, с. 6].

Щодо кількості започаткованих або відновлених в Україні джазових фестивалів в період 1991-2012 рр., коли було створено більш ніж 80% нині діючих джазових фестивалів, визначення фестивального злету чи “фестивального буму” в даній категорії фестивалів більш характерне для початку ХХІ ст., зокрема для 2008 і 2012 рр., коли виникло 25 нових джазових фестивалів. А 90-ті рр. характеризуються більш стабільними показниками розвитку даного руху в порівнянні з іншими музичними фестивалями, наприклад, Фестивалами сучасної музики, які досліджував М. Швед. Таким

чином, період 1991-2012 рр. можна умовно розділити на 3 етапи, які відрізняються один від одного, насамперед, кількістю започаткованих або відновлених джазових фестивалів. Перший – 1991-2001 рр., на протязі якого за 11 років виникло 33 джазових фестивалі. Другий (перехідний) – 2002-2005 рр., коли спостерігається значний спад щодо формування нових фестивальних заходів – за 4 роки виникло 8 фестивалів. Третій – 2006-2012 рр., на протязі якого лише за 7 років почало діяти 60 новостворених фестивалів (“вершини” у 2008 р. – 14 та 2012 р. – 11 фестивальних заходів).

Ці етапи різняться не тільки кількістю фестивальних акцій, а і якісно-змістовим наповненням фестивального процесу, визначення особливостей якого є важливим для визначення тенденцій розвитку українського джазово-фестивального руху. З цією метою був проведений аналіз окремих найбільш яскравих і престижних міжнародних джазових фестивалів, які діяли в ці роки в Україні. Бо саме вони нерідко визначають напрямки розвитку мистецтва, формують нові ідеї, творять особливий механізм регулювання і коригування естетичних смаків, перевіряють практикою новації, і тому їм в даному процесі належить особливе місце. “Саме завдяки міжнародним фестивалям, – відзначає М.Швед, – в Україні сучасне покоління українських композиторів активно інтегрується в нинішній глобалізований світ” [9, с. 4].

З цією метою було проаналізовано декілька різних за періодом заснування міжнародних джазових фестивалів, а саме: “найстарішого” – “Міжнародні дні джазової музики у Вінниці” – “Vinnytsia Jazzfest” (Вінниця) і “молодого” фестивалю ХХІ ст. – “Alfa Jazz Fest” (Львів). Аналіз був здійснений на основі визначення організаційно-результативного чинника, а саме: кількісна динаміка концертів, динаміка прогресу чи регресу, відповідність практичної діяльності фестивалю задекларованим концептуальним положенням, якість концертних програм, оцінювання виконавського рівня фестивальних виступів експертами та слухачами тощо, а також визначення масштабності і міжнародного представництва, що підтверджує їх статус як розширених міжнародних фестивалів.

“Міжнародні дні джазової музики у Вінниці” – “Vinnytsia Jazzfest”. Це найстаріший джазовий фестиваль незалежної України, який був започаткований у 1996 р. і відтоді щороку проводиться у вересні, за виключенням 9-ого, який відбувся в грудні у зв’язку з виборчою компанією. За цей час організатори зуміли не лише зберегти чітку форму проведення і високий міжнародний статус фестивалю, але і дотримались головних принципів проведення “Міжнародних днів джазової музики” – демократичність та загальнодоступність. З 2000 року фестиваль проводиться при підтримці “Добродійного фонду сприяння розвитку талантів Поділля” і завдяки появі першого серйозного мецената в особі НВП “Струм” уперше став безкоштовним (фестиваль 2002 р. проходив під назвою “Струм–джаз-2002”). Він відзначався ще й тим, що в ньому не було обмежень в стилі, що допускав участь разом з джазовими і ф’южн-виконавцями на фестивальній сцені естрадних колективів.

Організатори кожного року намагалися підібрати концертні програми та виконавців таким чином, щоб слухачі могли насолодитися різноманітними гранями джазової музики. Так, на XV-му фестивалі 2010 р. були широко представлені джазовий вокал та перкусійне мистецтво, що розкрило всі можливі спектри мистецтва гри на ударних інструментах. Кульмінацією фестивального дійства став виступ зірки світового джазу – легендарного барабанщика Ела Фостера з квартетом (США). Вперше на фестивалі прозвучали народні арабські інструменти такі, як уд (ud) і канун (kanoun) у виконанні музикантів з Тунісу, які продемонстрували їх звучання та виконавські прийоми, що стало певною екзотикою для поціновувачів джазової музики. Також цей фестиваль, як і прийдешні, не обійшовся без прем’єр. Однією з них був проект “Junior Jazz” у виконанні юних вінницьких вокалістів і муніципального оркестру “Big Band”, на якому маленькі подільські зірочки на сцені міжнародного фестивалю у супроводі професіоналів високого класу виконали джазові стандарти.

В тому ж році організатори розширили звичну формулу побудови фестивалю (одна країна – один проект), за якою він проводився останні десять років, і перетворили його у справжній калейдоскоп з країн, культур і традицій, який був реалізований у спільних міжнародних проектах. Так, на XV-му грали музиканти з Польщі та Тунісу (група “Amine and Hamza”, яка виступила з програмою “Perpetual Motion”), Канади і Данії (Тріо Сієни Дален), Іран – Чехія – Словачія (Тріо Шахаба Толуї), США-Англія-Польща (Гурт “The Groove Syndicate”), Зімбабве-Франція (Квартет Шенгетаї) і США – Ізраїль (Квартет Ела Фостера) та інші. На шести фестивальних концертах було представлено музикантів з 13 країн світу, яких об’єднувала велика музика – ДЖАЗ.

На XVI фестивалі 2011 р. “Міжнародних днів джазової музики” з’їхалися артисти та поціновувачі їх таланту з усіх куточків світу. Було запрошено цілу низку іменитих виконавців, які вже неодноразово радували вінничан своєю творчістю. Загалом, на фестивальну сцену в 9 концертах піднімалися представники з 13 країн світу: Польщі, Грузії, Іспанії, Швеції, Італії, Швейцарії, ЮАР, Австрії, Болгарії, Франції, Росії, США та України

На фестивалі вже традиційно були представлені спільні міжнародні проекти. Це гості з Австрії та Бразилії — Руді Бергер і Фабіано Чавез зі спільним проектом “Руді Бергер Дуо”; іспано-французьке Тріо “Jerez Texas” з запальними ритмами фламенко у джазовій інтерпретації; україно-польський Квінтет “Futurethno”; унікальний грузино-іспанський проект за участю грузинського гурту “The Shin” з іспанським флейтистом та саксофоністом Хав’єром Паксаріно тощо. Поряд з цими виступами вінничани почули польське Тріо Артура Дуткевича (рояль, перкусія і контрабас), муніципальний джаз-бенд міста Сергієв Посад з Росії (кер. В. Кадерський), Тріо гітаристів зі Швеції, польський Квінтет на чолі з маестро-духовиком Збігневим Намисловським, італійське Тріо на чолі з романтичним піаністом Кекко Форнареллі, швейцарське Тріо “Vein” (рояль, бас, барабани), оригінальний чоловічий Квартет з далекого африканського континенту “Soweto Entsha”, колоритне Тріо відомого контрабасиста Георга Брайншміда “Brain’s Café”. Вперше у рамках

фестивалю було презентовано проект “Зіркові діалоги”, унікальністю якого є те, що впродовж одного концерту глядачі почули колективи із Японії “Юко Окамото кuartет” та російський Дует О. Бутмана і Н.Смірної. Об’єднуючу роль в обох колективах зіграв рояль. Родзинкою фестивалю і хедлайнером водночас стали гості з США — Кuartет легендарного саксофоніста сучасності Абрахама Бартона.

У фестивальному 2012 р. класика джазу, стандарти та хіти сучасності у джазовому аранжуванні прозвучала у блискучому виконанні українських музикантів-вінничан: співачки О. Славної, якій акомпанували Р. Кульматицький (тромбон), В. Іщук (барабани), К. Самойлюк-Яковський та Ю. Кондрицький (фортепіано). Завершився фестиваль яскравим виступом зірок старої джазової школи, справжніх світових величин: саксофоніста Джессі Джонса, якого називають батьком сучасного американського джазу, і росіянина А. Кондакова – гуру російського джазу. За результатами конкурсу, який організувала дирекція фестивалю, було вирішено до старої назви додати “Vinnytsia Jazzfest” з одночасним збереженням назви, до якої всі звикли.

Отже, представлений аналіз концертних програм останніх років джазового фестивалю “Міжнародні дні джазової музики у Вінниці” – “Vinnytsia Jazzfest” доводить, що поряд з індивідуальними виступами джазових музикантів, що спостерігалось до 2006-7 рр., починають з’являтися спільні міжнародні проекти, які в наступні роки стали для фестивалю традицією.

В Україні відбуваються джазові фестивалі, які також вражають своїм міжнародним представництвом, і одним з самих молодих міжнародних джазових фестивалів України даної групи став “**Alfa Jazz Fest**” (Львів), заснований у 2011 р., який об’єднав джазових меломанів з усієї України та велику кількість гостей з інших країн. Ініціатором створення фестивалю став фінансово-промисловий консорціум СНД “Альфа-груп”, генеральними партнерами – Альфа-банк та компанія “Київстар”; організаторами фестивалю – компанія “Леополіс джаз”, а творчим куратором – Олексій Коган.

На “прем’єрі” фестивалю “Alfa Jazz Fest”, що відбулася з 3-го по 5-те червня 2011 р., до Львова приїхало більше 20 тисяч туристів, які мали змогу насолоджуватись виступами незаперечних зірок джазу на трьох відкритих сценах Львова, які розташувались в Парку Культури ім. Б. Хмельницького і в самому центрі міста – на Площі Ринок та на вулиці Валовій. Слухачам було представлено виступи відомих музикантів з України, Білорусі, Росії, Бразилії, США. Серед більше ніж 15 колективів, які взяли участь в цьому міжнародному джазовому форумі, львів’яни та гості фестивалю змогли почути зірок світового джазу. На основній сцені в місцевому Парку Культури виступили відомі джазмени з США: Квартет Джона Скофілда, Група “Spyro Gyra”, Проект Білла Еванса “Soulgrass”, зірковий Квартет “Jeff Lorber Fusion” та легенда джазу, музикант першої величини – Рон Картер в складі “Golden Striker Trio” (разом із Петом Мартіно і Малгрю Міллером). Крім того, на безкоштовних сценах у місті виступили не менш цікаві джазові музиканти: американський блюзмен Вестал Джексон, провідні російські джазові і блюзові музиканти А. Кондаков та М. Арутюнов, низка відомих бразильських джазменів, а також гурт з Білорусі “Apple Tea”. В загальній кількості у Львові відбулося 15 концертів, в яких виступило більше 100 музикантів. За версією видання “Lviv Today” міжнародний джазовий фестиваль “Alfa Jazz Fest” став найкращим і найпотужнішим фестивалем року, за що отримав винагороду “Lviv Today Lion Awards 2011”.

Не розчарував фестиваль своїх прихильників і в 2012 р., на якому виступили відомі джазові музиканти з США – Квінтет Кенні Гарретта (Kenny Garrett Quintet), Кассандра Вілсон (Cassandra Wilson), Тріо Джона Патітуччі (John Patitucci Trio), Тріо Скотта Хендерсона (Scott Henderson Trio); з Канади – Джіно Ваннеллі (Gino Vannelli), Камеруна – Рішар Бона (Richard Bona), з Англії – Джон МакЛафлін і група “4th Dimension” (John MacLaughlin & the 4th Dimension); з Польщі – Група Марека Напюрковського (Marek Napierkowski Group); з Німеччини-Білорусії – із спільним проектом “Іди геть” (“Walk Away”); з Угорщини – Мікі Бірта і Друзі (Miki Birta & Friends); з Росії – Проект Миколм

Моїсеєнка (Nikolay Moiseenko Project) і Квартет Аркадія Шилклопера; з України – ManSound + Піккардійська терція, Група “Діслокадос” (“Dislocados”), Секстет Г. Паршина, Д. Мороз & AQ, Квартет О. Саранчина, Квінтет О. Лукачової та ін. Незважаючи на свою молодість, фестиваль “Alfa Jazz Fest” здобув звання однієї з найважливіших літніх музичних подій Східної Європи і наймасштабнішого джазового open-air фестивалю України, що підтверджує його статус як розширеного міжнародного джазового фестивалю. Така кількість світових джазових зірок виправдовує заяву Олексія Когана про те, що музикантів такого масштабу збирають лиш обрані фестивалі у світі.

Отже, щодо основних тенденцій в розвитку джазово-фестивального руху в Україні періоду незалежності, то вони яскраво демонстрували не тільки позитивну кількісну динаміку функціонування джазових фестивалів, але і особливості якісно-змістового компонента кожного його етапу, що визначило характер виконуваних ним функцій і завдань. Зокрема, перший і другий етапи (до 2005 р.) – це насамперед виконання функції активної популяризації джазової музики, репрезентації новинок, пошуків та підтримки нових імен, які реалізувалися у формі основних концертних виступів, проведенні майстер класів, показових виступів дитячих, юнацьких і студентських колективів та солістів – данні етапи носили суто інформаційно-пропагандистський характер. Третій етап (2006-2012рр.), в якому поряд з вище перерахованими функціями починає виділятися, як зазначив у своєму дослідженні М.Швед, “комунікація світової творчої еліти”, тобто комунікаційна функція, яка поступово стає домінуючою. Вона реалізувалась у спільних творчих концертних проектах, які починають переважати у фестивалях третього етапу розвитку фестивального руху даного періоду, в обов’язковому проведенні майстер класів і сейшенів, якими завершувались всі фестивальні форуми тощо.

На основі вище викладеного можна констатувати, що джазові фестивалі та концерти органічно вписалися у систему музичного життя України, значно її збагативши, а фестивальний джазовий рух, який тісно пов’язаний з іншими соціокультурними процесами, зазнав за цей період значних змін і протягом

останнього десятиліття ХХ ст. та поч. ХХІ ст. відзначився великими досягненнями, а саме: 1) збільшилась кількість фестивальних заходів та розширилась їх географія; 2) підвищився професійний рівень їх учасників, що відзначилося у рівні їх майстерності; 3) зростання рівня джазового виконавства поєднувалося з урізноманітненням і збагаченням репертуару, значне місце в якому посіли композиції, що ґрунтувалися на українському “інтонаційному матеріалі”; 4) незначна кількість фестивалів, які зпочатку були досить скромними за масштабами заходами, виростають до потужних “суперфестивалів”, як це сталося з джазовими фестивалями “Горизонти джазу” (м. Кривий Ріг), “Єдність” (м. Київ) та ін., що поступово набули статус міжнародних; 5) інтенсивний розвиток джазово-фестивального руху зумовив розширення функцій джазових фестивалів в соціокультурному середовищі від інформаційно-пропагандистських до комунікаційних; 6) у ХХІ ст. український джазово-фестивальний рух відзначився інтенсивним розвитком, що є продовженням тенденцій збагачення і розширення горизонтів його можливостей; 7) джазові фестивалі відіграли і надалі відграють вагомую роль в процесі подальшого формування національного джазового стилю та розвитку української джазової школи.

Список використаних джерел:

1. Давидовський К. “Соціокультурні виміри міжнародного фестивального руху: за результатами ІV Міжнародного музичного фестивалю “Віртуози планети”, available at: [ua/obraz/33/1975-sociokulturni-vimiri-mizhnarodnogo-festivalnogo-ruhu](http://ua.obraz/33/1975-sociokulturni-vimiri-mizhnarodnogo-festivalnogo-ruhu)

2. Зуєв С. П. Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / С. П. Зуєв. – Харків, 2007. – 207 с.

3. Олендарьов В. М. Вітчизняний джаз та проблема стилю : автореф. дисертації на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства: 17.00.02 / В. М. Олендарьов. – К., 1995.– 22 с.

4. Резникова Е. И. Фестиваль искусств как синтетическое художественное пространство: дис. канд. искусствоведения: 17.00.09 / Е. И. Резникова . – СПб. – М., 2006 – 186 с.

5. Романко В. І. Джаз у музичній культурі України: соціокультурна та музична інтерпретації: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво” / В. І. Романко. – К., 2001. – 177 с.

6. Сичова О. Типи мистецьких фестивалів і конкурсів у сучасній Україні / О. Сичова // Мистецтвознавчі записки. – К., 2013. – Вип 24. – С. 257-263.

7. Сікорська І. М. Міжнародні музичні фестивалі в Україні як відзеркалення сучасного культурного процесу / І. М. Сікорська // IV Міжнародний конгрес МАУ. – К., 2001.

8. Тормахова В. Характерні риси української поп-музики кінця ХХ –початку ХХІ століть / Вероніка Тормахова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3803/1/165-172.pdf>

9. Швед М. Б. Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики в Україні на новому етапі (1990–2005 р.р.): автореф. дисертації на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства: 17.00.01 – теорія та історія культури / М. Б. Швед. – Львів, 2006. – 20 с.

References:

1. Davydovskii K. “Social and cultural dimensions of international festival movement: the results of the IV International Music Festival “Virtuosos of the Planet”, available at: [ua / obraz / 33/1975-sociokulturni-vimiri-mizhnarodnogo-festivalnogo-ruxu](http://ua.obraz.org.ua/33/1975-sociokulturni-vimiri-mizhnarodnogo-festivalnogo-ruxu) (access November 15, 2014).

2. Zuev S. P (2007) “Modern semiotics and cultural space music festival (on materials Kharkov)”, Dissertation on competition Sciences. degree candidate. art Criticism: 17.00.01, Kharkiv, 207 p. (in Ukrainian).

3. Olendarov V. M. (1995) “The domestic jazz and problem of the jazz style”, Thesis. abstract for.Cand. Art criticism, 17.00.02. – Kyiv, 22 p. (in Ukrainian).

4. Reznikova E. I. (2006) “Festival of the Arts as a synthetic art space”, Dissertation on competition Sciences. degree candidate. art Criticism, 17.00.09, SPb, Moscow, 186 p. (in Russia).
5. Romanko V. I. (2001) “Jazz musical culture in Ukraine, sociocultural and musical interpretation”, Dissertation on competition Sciences. degree candidate. art Criticism, 17.00.03 “Art of Music”, Kyiv, 177 p. (in Ukrainian).
6. Sychev O. (2013) Types of art festivals and competitions in modern Ukraine / Olena Sychev // Art criticism notes. – Kyiv,. – Issue 24. – pp. 257-263.
7. Sikorska I. M. International Music Festival in Ukraine as a reflection of modern cultural process / I. M. Sikorska // IV International Congress of UIA. – Kyiv, 2001.
8. Tormahova V. (2010) “The characteristics Ukrainian pop music of the late twentieth century - early XXI”, availabl at: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3803/1/165-172.pdf> (access September 15, 2015).
9. Swede M. V. (2006) “Trends in international festivals of contemporary music in Ukraine on a new phase (1990-2005 years)”, Thesis. abstract for.Cand. Art criticism, 17.00.01 “Theory and history of culture”, Lviv,. 20 p. (in Ukrainian).